

ב. הניח בנות רבות כל שתבוא להנשא
נותנין לה עישור הנכסים, ושלאחריה עישור
מה ששיריה הראשונה.⁽³⁾

דאיתמר: מי שמת והניח שתי בנות וכן,
הבן יורש והבנות אינן יורשות, אלא
מקבלות עישור נכסים לכשתנשאנה.

ואם קדמה הראשונה להנשא ונטלה עישור
נכסים ולא הכפיקה שניה לגבות פרנסתה,
שלא נישאה, עד שמת הבן בלא בנים, ונפלה
כל הירושה לפני שתייהן.

אמר רבי יוחנן: שניה איבדה עישור נכסים
שלה, וכאילו ויתרה עליהן, ואין אומרים

איבעיא להו [בני הישיבה הסתפקו] **לרבי**
חנינא⁽¹⁵⁾ האם גם קצובין וגם כתובין בעי.

או דלמא רבי חנינא קצובין ואף על פי
שאינם כתובין קאמר.⁽¹⁾

תא שמע שרבי חנינא סובר שאין צורך
בכתיבה:

א. האב שמת והניח בן ליורשו ובת אומדין
דעתו כמה היה בלבו ליתן לה לפרנסה,
כלומר לנדוניתה לכשתנשא,⁽²⁾ ונותנין לה.
ואם לא ידעו לו בית דין אומדן דעת נותנין
לה מנכסיו עישור לפרנסתה.

1. ונפקא מינה למלוה על פה, שהיא קצובה ולא
כתובה — רש"י. ותוספות חולקים, משום
דלמלוה על פה אין קול, ופשיטא שאין גובה
ממשועבדים, ולא נסתפקו אלא בשאר מילי
דקצבה, כגון פסק לזון את בת אשתו חמש
שנים. וראה עוד ברמב"ן, "חידושי הריטב"א",
חתם סופר ד"ה אין מוציאין ותורת גיטין.

2. כתב רש"י, שזה משפט הבנות, בשעת בגרות
או נישואין, ליטול עישור נכסים, בהכנסת פרנסת
נדונייתן, לבד מה שניזונו מזונות עד אותה שעה.
וכתב רבינו עקיבא איגר בגליון הש"ס, זה
צריך עיון מאד. וכוונתו, כי לפי המבואר
בכתובות סח ב, וראה שם ברש"י ד"ה איבדו
פרנסתן, אין בת מקבלת עישור נכסים, אלא
כשהיא נישאת, ולא כאשר היא נעשית בוגרת.
וראה שם בתוספות רי"ד שכתב, ומכאן
מוכיח שאין הבת יכולה לתבוע פרנסתה עד
שלא תנשא, (וראה שם בשם הרב.)

3. רמב"ם.

בביאור דברי רש"י להלן נא א ד"ה והלא אין
קצובין. וכן כתב ב"חידושי הריטב"א".

וכתב עוד: אי נמי, והוא הנכון, דלפי שאין
קצובין אין קול יוצא להן, שהקיצבה מוציאה את
הקול, אבל לדבר שאינו קצוב אין קול יוצא
עליו, ואף על פי שהוא כתוב.

15. כתבו התוספות, שלדעת ריש לקיש לא
הסתפקה הגמרא, ופשיטא לה שאין צריך
"קצובין", ומספיק שיהיו "כתובים" כדי לגבות
ממשועבדים; וראה במהר"ם שפירש כוונתם, כי
דברי רבי חנינא באו כהמשך לדברי ריש לקיש
ורבי יוחנן, ולפיכך יש להסתפק אם רבי חנינא
בא להוסיף על דבריו או לחלוק לגמרי. וכן כתב
בתוספות הרא"ש.

ועוד כתב מהר"ם, שבפשטות, בקצובין לחוד
לא סגי, כיון שהוי כמלוה על פה, ועל כן
נסתפקו בדעת רבי חנינא, אולי אין כוונתו
שיועיל קצובין לחוד, אבל בדעת ריש לקיש אין
סיבה להסתפק, וראה עוד בחתם סופר
וב"חידושי הריטב"א".

שמע מינה, דלרבי חנינא "קצובים", טורפים ממשועבדים, אף על פי שאינם כתובין בשטר.

ודחינן: **שאני פרנסה, דביון דאית לה קלא**, שמשעת מיתת האב, הכל יודעין שהבת נוטלת עישור נכסים, על כן, **כמאן דכתיבא דמי**.

מתיב רב הונא בר מנח מברייתא, על עולא, הסובר שאין גובים ממשועבדים, ב"קצובין" שאינם "כתובים":

הנושא את האשה ופסקה עמו לזון את בתה, שנולדה לה מנישואין קודמין, חמש שנים, וגירשה בתוך חמש שנים, ונשאת לאחר, ופסקה גם עמו, לזון את בתה חמש שנים.

הרי שניהם מחוייבים לתת לבת מזונות, ועל כן, אחד נותן לה מזונות, ואחד נותן לה דמי מזונות.

תיגבה עישור נכסים תחילה, ושאר הירושה יחלקן בשה.

כי לא תיקנו חכמים "עישור נכסים" אלא כדי שתהא לבנות פרנסת נישואין, וכיון שמת הבן והן יורשות הכל, הרי יש להם פרנסת נישואין מרובה. (4)

ואמר לו רבי חנינא: וכי מפני שקדמה זו איבדה זו, והלא בגדולה מזו [בשעבוד נכסים] אמרו: שתגבה ולא תפסיד, וכל שכן, כשהן בפנינו.

שהרי **מוציאין** מיד הלקוחות, את עישור הנכסים, **לפרנסה** של נישואין, ואף על פי שאין **מוציאין** מהן **למזונות** הבנות.

ואת אמרת שניה ויתרה! (5)

ומכאן מוכיחה הגמרא: **והא עישור נכסים לפרנסה דמיקין קייצא** [קצובה היא] (6), אבל **מיכתב לא כתיבא בשטר**, וקא אמרת, **דמוציאה מלקוחות**.

4. רש"י. וראה להלן בהערה.

5. א. כי אם מלקוחות מוציאין, כל שכן מן הבת, שאינה אלא כיורשת מן הבן — מאירי.

ב. בטעמו של רבי יוחנן, יש לומר, שהוא מודה לרבי חנינא, שתקנת פרנסה חשובה היא אף מתקנת מזונות, ומוציאין לפרנסה, ומכל מקום סובר רבי יוחנן: שניה ויתרה, כיון שבמקום ירושה, שהיא יורשת חצי מהנכסים, אין צורך בתקנת פרנסה. וכן פירש רש"י. [וראה בתורת גיטין, שרבי חנינא חולק בזה על רבי יוחנן, כיון שחלות חיוב פרנסה הוא משעת מיתה, ושעת הנישואין אינה אלא זמן התשלום]. עוד יש לומר, רבי יוחנן חולק וסובר שאין מוציאין לפרנסה, ואין ראייה למה שאמר רבי

חנינא "גדולה מזו אמרו".

ובתוספות ד"ה אמר כתבו, שאם רבי יוחנן סובר כרבי חנינא שמוציאין לפרנסה, אם כן יכולה היתה הגמרא להקשות סתירה מדבריו שאמר רבי יוחנן לעיל "לפי שאין כתובין", אלא שלפי מסקנת הגמרא פרנסה כמאן דכתיבא דמיא, וניחא גם שיטת רבי יוחנן.

6. עישור נכסים, ואף שלא נאמר שיעור זה אלא כשאנינו יודעים לאמוד את דעתו, אבל בלאו הכי נותנים לה כפי אומדן דעתו, ואם כן אינם "קצובים". מכל מקום לא אזלינן בתר אומדן דעתא אלא לפחות מעישור נכסים ולא להוסיף, ונמצא שהן כקצובין — תוספות הרא"ש. וראה עוד ברשב"א ובברכת אברהם.

בקנין סודר, נמצא, שיש שטר על התחייבות, ו"כתובין" הם, (9) ולכך ניזונית היא ממשועבדים, אף לדעת עולא.

ומקשינן: **אי הכי**, שקנו מידו, **בנות** שלהן **נמי**, יהיו ניזונות ממשועבדים, שהרי "כתובין" הן? (10) (11)

ומתריצין: הברייתא מדברת במקרה שקנו לזו [בת אשתו], ולא קנו לזו [לבתו].

ופרכינן: **מאי פסקא**, כלומר, למה נחלק ביניהן, וכי דבר פסוק ומוחלט הוא, שסתם מי שפוסק מזונות לבת אשתו קונים מידו, ולבתו אין קונים?!

ומשנינן: אף אם קנו לבתו, לא יועיל הקנין, כי **בת אשתו**, **דהואי** [שהיתה] בעולם

ואם מתו, הרי **בנותיהן** — שנולדו להם, ממנה או מאשה אחרת, אין **ניזונות** אלא **מנכסים בני חורין**, כמו ששנינו "אין מוציאין למזון האשה והבנות מנכסים משועבדים".

ואילו היא [אותה בת אשתו], **ניזונית מנכסים משועבדים**, מפני שהיא כבעלת חוב. ואף שלא נכתב שטר על כך, כיון שהחוב קצוב.

ושמע מינה כרבי חנינא, (7) וקשיא לעולא?!

ומשנינן: לא תיקשי לעולא, כי **הכא במאי עסקינן**, **בשקנו מידו**, (8) בקנין סודר, על התחייבותו לבת אשתו.

והיות שדרך הוא לכתוב שטר על מה שקנו

מקשה הגמרא ממזון האשה והבנות, והרי אמרינן לעיל שכך התנו שלא תועיל כתיבה לענין גביה ממשועבדין?

וראה בש"ך חושן משפט סימן ס' סעיף קטן יב שתירץ דלא אמרו דהווי כאינם כתובין אצל משועבדים אלא לענין תנאי בית דין של מזונות ולא לענין אם יכתוב שטר על כך.

ובדעת התוספות אפשר לפרש, טעם הדבר שעשאוים כאינם כתובין אינו מפני שאין קול אלא משום שאין לך אדם רוצה ליקח שדה מחבירו אם מזון אשתו ובניו חוזרים עליו עולמית, כמו שפירש רש"י שם. אם כן, אף לענין כתיבת שטר יש לומר כך. [ויתכן שזהו מה שאמרו "כתובין הן אצל בני חורין" דהיינו אף אם יהיו כתובין ממש, לא יחשבו ככתובין אצל משועבדים.]

11. ובשלמא לרבי חנינא יש לומר דבעינן כתובין וקצובין, אבל לעולא דסגי בכתובין קשיא. — על פי רש"י. ולשיטת רמב"ן יש

ובתוספות כתובות נ ב כתבו שאף אם הולכין אחר אומדנא גם לענין להוסיף על עישור נכסים מכל מקום פרנסה יש לה קצבה כי אפשר ללקוחות לברר את הדברים על ידי בית דין ולשום דעתו של אב.

7. ולרבי חנינא, קצובין בעי ולא כתובין — על פי רש"י וראה ברמב"ן שמוזונות אינן קצובין.

8. משמע שבקושיא סברה הגמרא שלא עשו קנין סודר, אלא עצם פסיקתו עמה מחייבת ראה רמב"ם מכירה יא יז.

9. רש"י. ובתוספות פירשו דקנין אלים טפי מכתובה, וראה ברמב"ן שכתב שכאשר עושה "קנין" בעין יפה הוא מקנה, וראה בהערה הבאה.

10. הקשו התוספות, לפירוש רש"י שמעלת קנין סודר אינה אלא מחמת כתיבת שטר, אם כן מה

בשעת הקנין שעשה כשנשאה, **מהני לה קנין**, אבל **בתו**, **דלא הויא בשעת קנין**, שהרי עדיין לא נולדה, **לא מהני** [מועיל] לה **הקנין**.⁽¹²⁾

ועדיין תיקשי, **מי** [האם] **לא עסקינן** בכל אופן, ואף במקרה דהווייהו [דבתו ובת אשתו] **בשעת קנין**, והיכי **דמי**, כגון **דגירשה** לאחר שנולדו לו ממנה בנות, **ואהדרה**, ואז פסקה עמו תנאים הללו, ולמה לא יועיל הקנין אף לבתו?!

ומתריצין: **אלא** החילוק הוא כך: **בתו דבתנאי בית דין**, שחייבו חכמים את האב לזון את בנותיו, **קאכלה** [היא אוכלת], **לא מהני לה קנין**, **בת אשתו**, **דלאו בתנאי בית דין קאכלה**, אלא מחמת התחייבותו, **מהני לה קנין**.

ותמהינן: וכי מחמת שתיקנו לה חכמים, **מיגרע גרעה**, שלא יועיל הקנין?!

ומסקינן: **אלא**, כך הוא החילוק: **בתו דבתנאי בית דין קאכלה**, וגם קנו מידו,⁽¹³⁾ הרי הוא נותן לב להשלים לה חוקה, ולפיכך **אימר** [אנו אומרים], **שמא צררי** [צרור של כסף] **אתפסה** [נתן בידה לתופסו], קודם מותו, כדי להיות ניזונית ממנו,

אבל בת אשתו, שאינה אוכלת מתנאי בית דין, לא חיישינן לצררי. ולפיכך בת אשתו, גובה אף מנכסים משועבדים, אבל בתו,

אינה גובה מהם, כי לענין זה⁽¹⁴⁾ חוששים ל"צררי".

תא שמע, להקשות, בין על עולא בין על רבי חנינא:

אמר רבי נתן: אימתי אמרו "אין מוציאין לאכילת פירות ולשבח קרקעות מנכסים משועבדים".

ועל כן, "לוקח ראשון" — לוקח שדה גזולה, שחזר נגזל וטרפה, אינו מוציא את הפירות והשבח מ"לוקח שני" — הקונה שקנה מן הגזולן שדה שנשתעבדה למקחו של ראשון.

בזמן שקדם מקחו של שני לשבחו של ראשון, שעדיין לא השביח "לוקח ראשון" את הקרקע הגזולה, ולא צמחו בה פירות, עד שקנה "לוקח שני", ועל כן לא נשתעבד השני אלא עד כדי שיעור הקרקע עצמה, ולא בכדי שבחה ופירותיה.

אבל קדם שבחו של ראשון למקחו של שני, שהיה ידוע לו בשעת לקיחתו שהקרקע משועבדת גם לשבח ולפירות, **גובה** את הכל, **מנכסים משועבדים**.

אלמא [רואים אנו] שהטעם **משום דלא קדים הוא**, ולא משום "כתובים" או משום "קצובים", שהרי אף אם קדם שבחו של ראשון, מכל מקום, לא היה חוב זה כתוב,

13. רש"י. ומתורץ בזה קושית תוספות לעיל נ ב ד"ה כתובין.

14. תוספות. וראה במאירי ובחתם סופר.

לפרש דלכולי עלמא קא מקשה כיון דקנין אלים ובעין יפה הוא מקנה.

12. שאין אדם מקנה לדבר שלא בא לעולם — מאירי. וראה בתוספות לעיל יג ב.

ולא קצוב, בשעה שנסתעברו הנכסים, דהיינו בשעת מקחו של ראשון! (15)

ומשנינו: אכן, ברייתא זו, דלא כעולא, ודלא כרבי חנינא, אלא שתנאי [במחלוקת תנאים] היא שנויה, והם סוברים כמו התנאים שבברייתא הבאה.

דתנאי: אין מוציאין לאכילת פירות ולשבח קרקעות ולמזון האשה והבנות מפני תיקון העולם לפי שאין כתובין.

אמר רבי יוסי: וכי מה תיקון העולם יש בזה, כלומר, מה צורך להזכיר "תיקון העולם", שנאמר בדבר שאין בו קול, שיוכלו לקוחות לקנות שדות, בלא חשש שמא משועבדים.

והלא אף בלא "תיקון העולם", אין הדין נותן שיוציאו ממשועבדים, כי אין קצובין הן, ואי אפשר ללקוחות להזהר, ולהניח קרקע אצל המוכר, בכדי לגבות ממנה את החוב. (16)

וכך יש לנו לומר: אין מוציאין לאכילת פירות ולשבח קרקעות ולמזון האשה והבנות

לפני שאין כתובין.

ונמצא, שעולא סובר כדעת חכמים, ורבי חנינא סובר כרבי יוסי.

שנינו במשנה: והמוצא מוציא ומחזירה, והבעלים אומרים שלא החזיר כולה, לא ישבע.

ואף על פי, שמצד הדין היה לנו לומר שישבע שבועת מודה במקצת, מכל מקום, "מפני תיקון העולם", לא ישבע.

שאם לא כן, לא ירצה אדם להשיב אבידה, כי יאמר, שמא יתבעני המאבד יותר ממה שמצאתי, ואתחייב שבועה.

אמר רבי יצחק:

א. מי שאיבד שני כיסים [ארנקים] הקשורים זה לזה, ובא אחד והכריז שמצא כיס, ונתן המאבד את סימני הכיס, ואמר למוצא, כיון שמצאת כיס זה, אם כן ברור לי, ששני כיסין קשורין מצאת לי. (17)

17. בראשונים חלקו על רש"י בביאור המקרה עליו דיבר רבי יצחק.

א. ראה ברמב"ן שאין כאן טענת ברי, כיון שטענה מכח שמיעה מאחרים אינה טענת ודאי, וראה בברכת אברהם.

ב. ועוד הקשו שאם קדמה הודאת המקצת לתביעה אינו נשבע. [וראה ברמב"ן לענין מצאתי והחזרתי לך אחד מהם והלה אומר לא החזרת, שאין כאן משום קדמה הודאה לתביעה]. ג. ועוד תמהו הראשונים למה לא נאמין לו

במיגו. שהרי יכול היה לומר לא מצאתי מאומה, וכתב הרמב"ן לישיב על פי דעת הר"י מיגאש (שבועות מה ב) שאין אומרים מיגו לפטור

15. רש"י. [ושלוש מחלוקות בדבר — מאירי] ותוספות הקשו על רש"י [ראה במאירי שם] ופירשו שרבי נתן סובר "קצובין". ואף שבשעת מקח ראשון לא היו קצובים, מכל מקום כיון שבשעת מקח שני היו קצובים די לנו בזה, שהרי יכול הלקוח להזהר ולהניח אצל המוכר קרקע לגביה עבור חוב זה. אבל "כתובין" אין כאן כיון שבשעת מקח ראשון לא היו "כתובין". ואם כן לא יצא על זה קול.

16. רש"י על פי ביאור החתם סופר, ראה שם. [ומכל מקום אף לרבי חנינא נכלל דין "אין קצובין" במה ששנינו "מפני תיקון העולם"]

שהרי הודה שמצאם, והנידון אינו אלא אם החזיר אחד מהם או לא.

ופרכינן: ורבי יצחק, אטו לית ליה מה ששנינו במשנה: המוצא מציאה לא ישבע שבועת מודה במקצת, מפני תיקון העולם! ? והרי בטוען טענת ודאי נשנתה המשנה, כי בטענת ספק אינו נשבע אף בלא "תיקון העולם".

ומשנינן: הוא [רבי יצחק], דאמר כרבי נא-ב אליעזר בן יעקב, שחולק על המשנה, וסובר שאין פוטרים את המשיב אבידה משבועה, במקום שתובעים אותה בטענה ודאית. [וכפי שיתבאר דברי רבי אליעזר בן יעקב בסוף הסוגיא].

דתניא: רבי אליעזר בן יעקב אומר: פעמים שאדם נשבע, בלא תביעה, אלא על ידי טענת עצמו.

כיצד: האומר לחבירו: מנה לאביך בידי [שלויתי ממנו], והאבלתיו פרם [החזרתי לו מחצה], הרי זה נשבע שבועת מודה במקצת, על ידי טענת עצמו. ולהלן, יתבאר דברי רבי אליעזר בן יעקב וטעמו.

והכמים אומרים: אינו נחשב אלא כמשיב אבידה, ולפיכך, פטור הוא מן השבועה.

עתה, סוברת הגמרא, בביאור הברייתא,

והלה [המוצא] אומר: לא מצאתי אלא כיס אחד. (18)

הרי הוא מודה במקצת הטענה, ונשבע.

ב. אבל, האומר לחבירו: שני שוורים קשורין שאיבדתי, מצאת לי, כי באחד אתה מודה שמצאת, ונתתי את סימניו, והשני היה קשור אליו.

והלה אומר: לא היה אלא אחד, אינו נשבע.

ומפרשינן: מאי טעמא, חלוקים הדינים זה מזה.

כי שוורין, אף אם קשורים היו, מנתחי מהרדי [דרך להנתק ולהפרד זה מזה], ונמצא שהמאבד אינו טוען אלא "שמא" שנים מצאתי, ואין חיוב שבועה על טענת ספק.

אבל כיסין, לא מנתחי מהרדי, ונמצא שתובעו בטענת ודאי.

ג. ואף בשוורים שייך שבועה, וכגון באומר לו: שני שוורין קשורין מצאת לי, ושנים אתה חייב לי.

והלה אומר: אכן מצאתי את שניהם, ואחר כך החזרתי לך אחד מהן, ואיני חייב אלא אחד.

הרי זה נשבע, כי המאבד טוענו טענת ודאי,

18. המודה במקצת בפקדון פטור משבועה (לדעת רב ששת בבא מציעא ד א) כיון שהפקדון בעין, וכאילו מחזירו ולא נשאר אלא תביעת מקצת. ולפיכך כתבו הראשונים שהכיס — אשר בו מודה המוצא — אינו קיים, אלא באומר מצאתי ואיבדתי בפשיעה או הוצאתי את המעות

משבועה, וראה עוד בפני יהושע. ובהערות בהמשך הסוגיא.

ומכח קושיות אלו פירשו בראשונים שמדובר באופן שהמאבד יודע בודאות שהמוצא מצא לפחות כיס אחד ושור אחד, ראה עוד ברשב"א ובר"נ.